

Úkoly a budoucnost služeb péče o děti v Maďarsku

Přednáška na konferenci

Rodičovská péče o děti a politika zaměstnanosti: kolize, nebo komplementarita?

Praha, 5. – 6. února 2009

Marta Korintus

Ústav sociální politiky a práce, Budapešť

V Maďarsku zahrnuje systém na podporu rodičů s malými dětmi dovolenou pro pojištěné i nepojištěné rodiče hrazenou na různé úrovni, dále finanční podporu v podobě rodinného přídatku a slevy na dani a konečně služby péče o děti. Tyto služby zahrnují jesle (maďarsky „*bölcsőde*“) pro děti mladší tří let, školky (neboli „*óvoda*“) pro děti od tří do šesti let a denní rodinnou péči pro děti od 20 měsíců do 14 let.

Různé prvky dovolené, která je rodičům k dispozici pro péči o jejich děti, pokrývají období do ukončeného 3. roku věku dítěte. Rodiče, kteří neodpracovali určitý počet dnů – a nejsou tedy pojištěni – pobírají paušální částku. Pojištění rodiče – tj. rodiče s požadovaným počtem dnů – pobírají 70 % dřívější mzdy do určitého stropu, dokud dítě nedosáhne dvou let. Následně pobírají paušální částku do tří let věku dítěte. Existuje ještě třetí prvek, na nějž mají nárok rodiče, kteří mají tři nebo více dětí a jejichž nejmladšímu dítěti je od tří do osmi roků. V tomto případě se pobírá stejná paušální částka. Otec si může v průběhu prvních dvou měsíců po narození dítěte vybrat pět dnů plně hrazené dovolené.

Jesle i školky jsou veřejným centrem, které nabízí celodenní péči a výchovu. Rodina hradí pouze stravu, přičemž lidé s nízkými příjmy mají stravu zdarma nebo za sníženou cenu. Zastoupení dané věkové skupiny v jeslích je pouze zhruba 11 %, avšak zastoupení ve školkách dosahuje 85 %. V období, kdy je poskytováno volno, zůstává tedy většina dětí doma s rodičem – nejčastěji s matkou. Tuto volbu rodičů však nelze paušalizovat, protože v mnoha částech Maďarska jesle nejsou a v některých oblastech nejsou ani pracovní příležitosti.

Rodičovská péče o děti má také další formy podpory. Mnoho jeslí nabízí služby, jež jsou k dispozici pro všechny rodiče, kteří bydlí v dané oblasti. K nejobvyklejším patří:

Pečovatelské služby o malé děti: občasná péče o děti, jejichž matka určitou dobu v průběhu dne nebo týdne nemá z nějakého důvodu čas, např. kvůli dojíždění do zaměstnání, studiu, každodenní péči o domácnost apod.

Skupina pro matky a batolata: zde mohou rodiče strávit určitou dobu s dětmi, hrát si a poznávat ostatní v objektu jeslí.

Organizované akce pro rodiče: akce obvykle vázané na setkání skupin pro matky a batolata, zvou se sem odborníci, kteří hovoří na témata, o něž se rodiče zajímají nebo která rodiče požadují.

Knihovna s hračkami: zde si rodiče mohou vybrat z nabídky hraček, knih a pomůcek.

Jídlo s sebou: kuchyně ve školce většinou uvaří předem objednané jídlo, pro které si přijdou rodiče bydlicí v okolí.

Domácí péče o děti: rodina může požádat pečovatele, aby na určitou dobu přišel za dítětem domů, když rodiče potřebují pomoci s hlídáním.

Poradenská služby pro rodiče: pravidelná setkání skupin rodičů, kde se probírají témata podle jejich volby nebo problémy. Kromě toho může každý rodič v záležitostech svého dítěte vyhledat osobní poradenství.

V Maďarsku existuje i denní péče o děti v rámci rodiny. Představuje formu péče o dítě, kdy se určitá osoba stará o děti ostatních lidí u sebe doma. Právní úprava a kritéria pro vydávání povolení pro domácnosti poskytující denní péči o děti byla vytvořena na počátku 90. let minulého století s myšlenkou nahradit jesle a školky v místech, kde nemohou být trvale provozována centra. Dnes poskytují denní péči v rámci rodiny licencované domácnosti, s maximálně pěti dětmi na dospělé osobu. V roce 2007 však existovalo pouze 205 poskytovatelů denní péče v rámci rodiny v celém Maďarsku. Proč? Hlavním problémem jsou potíže s financováním, neboť většina rodin nemá dostatečný příjem, aby mohla hradit plnou cenu péče, a veřejné financování je omezené. Z celkového počtu oněch 205 poskytovatelů bylo 51 veřejných a 154 soukromých nebo neziskových.

V průběhu vytváření modelu denní péče v rámci rodiny v průběhu 90. let minulého století se řešily některé problémy, které nejsou dořešeny dodnes:

- Jakou kvalitu lze zajistit v těchto domácnostech?
- Jakou podporu mohou získat poskytovatelé denní péče v rámci rodiny, aby mohli zahájit a udržet provoz?
- Jak je možné zajistit dobrou rovnováhu mezi péčí v centrech a denní péčí v rámci rodiny, když denní péče v rámci rodiny je pro místní úřední orgány levnější?

Diskutované problémy se týkaly vytyčení norem, vzdělávání a podpory a významu nalezení správné rovnováhy mezi poskytováním péče o děti v centrech a v rodině. Model měl být všeobecně dostupný, takže požadavky musely být vhodné pro „průměrnou domácnost“ a zároveň měly zajistit bezpečnost a zdravý vývoj dětí.

Vysoká kvalita vyžaduje kvalifikaci. Ale jaká kvalifikace se měla požadovat? Odborná kvalifikace? Pokud ano, měla to být odbornost na úrovni pracovníka v jeslích, který pečuje o děti mladší tří let, nebo odbornost učitelky v mateřské školce nebo učitele na základní škole?

Patrně největším úskalím bylo ovšem dosáhnout toho, aby si všichni uvědomili cíl a funkce denní péče v rámci rodiny a jak se liší od tradičních služeb v centru.

Dnes máme zákony, které upravují minimální kritéria pro udělování oprávnění pro denní péči v rámci rodiny. Patří k nim definice způsobilé osoby, podmínka absolvování 60hodinového kurzu platná pro budoucí poskytovatele a kritéria prostředí a práce s dětmi.

Náš systém tedy vypadá téměř ideálně. Právní úprava možná je ideální, ale vznikly problémy s jejím uplatňováním a musíme se potýkat s mnoha těžkostmi. Zejména vyvstala otázka **služeb podle potřeb nebo podle nabídky**. Omezené finanční zdroje umožňují pouze služby podle nabídky. Není tedy dostatek míst pro děti mladší tří let, byť místní správní orgány mají ze zákona povinnost zajistit místo a zhodnotit potřeby na lokální úrovni. Velkým problémem je diverzifikace, a to jak v otázce účasti nevládních organizací, tak co se týče nabízené péče o děti. Důvodů je mnoho, souvisejí s financováním a postojem obyvatelstva. Většinu služeb stále nabízejí přímo místní správní orgány navzdory skutečnosti, že zákony vytvářejí prostor a příležitost pro účast dalších organizací. Jen asi 5 % stávajících míst pro děti v jeslích a ve školkách nabízí nevládní sektor. Vyčleněné finanční zdroje pokrývají přibližně 30 – 40 % plné ceny jednoho místa v jeslích nebo v mateřské školce, úhrada ze strany rodičů představuje asi 10 % a někdo musí nabídnout zbytek. Je evidentní, že toto mohou učinit pouze místní orgány veřejné správy. Na státní úrovni znamenají dávky související s dovolenou méně než náklady na vytvoření a provozování jeslí a školek.

Prevažující názor obyvatelstva (podle několika studií) zároveň říká, že nejlepší místo pro malé dítě je doma u matky. Dovolená je podle všeho oblíbenější než služby péče o děti. Je to ve

skutečnosti tak? Odpověď neznáme, protože odpovědi v průzkumech jsou předem ovlivněné tím, že většina rodin prostě nemá na výběr. A to proto, že:

- Na mnoha místech není k dispozici jiná možnost než dovolená.
- Existuje silné tradiční přesvědčení, že pro děti do tří let je nejlepší být doma s matkou.
- S čerpáním dovolené jsou spojeny dávky, přičemž za jesle a školky musí rodiče platit – i když ne mnoho.
- Po dovolené je návrat do zaměstnání obtížný.
- Povědomí o dovolené je v drtivé většině případů lepší než povědomí o službách péče o děti.

Rámec maďarské strategie určují barcelonské cíle EU, národní strategie a akční plán Legyen Jobb a Gyermeknek (Ať se mají děti lépe!) a rozvojový plán Nové Maďarsko (2007 až 2013). V těchto plánech jsou stanoveny cíle podpory participace rodičů na trhu práce a rozvoje služeb pro děti – včetně rozvoje a lepší organizace péče o děti jako hlavního prostředku ke snížení chudoby.

V současné době je cesta vpřed definována tak, že se musí integrovat služby jeslí a školky (na problém se narazilo v rámci diskuse o zkrácení dovolené a zvýšení počtu dostupných míst pro děti do tří let), podporovat denní péči v rámci rodiny (s větším financováním od místních správních orgánů nebo s vyššími úhradami rodičů), vytvářet prostor pro jeselské skupiny ve školkách a změnit právní úpravu tak, aby do školek bylo možné přijímat děti od dvou let věku.

Tyto možnosti by mohly představovat řešení, jak zvýšit dostupnost, avšak stále není zodpovězena otázka, kdo bude s malými dětmi pracovat. V současné době stárne produktivní populace a nikdo neví, kdo ji nahradí. Toto zaměstnání není prestižní a je málo placené. Mladí lidé je pravděpodobně nebudou považovat za dobrou kariéerní příležitost.